

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาผลของการหมุนเวียนผู้สอบบัญชีที่มีต่อรายการคงค้างโดยใช้ดุลยพินิจของผู้บริหารและศึกษาการตอบสนองของราคาหลักทรัพย์ที่มีต่อการหมุนเวียนผู้สอบบัญชานั้น ในบทนี้จะกล่าวถึงทฤษฎีและแนวคิดเกี่ยวกับ การสอบบัญชี งบการเงิน รายงานของผู้สอบบัญชี การหมุนเวียนผู้สอบบัญชี รายการคงค้างโดยใช้ดุลยพินิจของผู้บริหาร การตอบสนองของราคาหลักทรัพย์ รวมถึงแนวคิดและทฤษฎีอื่น ๆ ตลอดจน การทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในช่วงหลายปีที่ผ่านมา มีนักค้นคว้าและนักวิจัยหลายท่านได้มุ่งเน้นการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวกับผู้สอบบัญชี ราคาหลักทรัพย์ และข้อมูลทางการเงินของบริษัทในตลาดหลักทรัพย์มากขึ้น เนื่องจากข้อมูลในงบการเงินของบริษัทจดทะเบียนเหล่านั้นส่งผลต่อผู้ใช้งบการเงิน โดยเฉพาะนักลงทุนเป็นอย่างมาก จึงต้องมีการจัดทำรายงานของผู้สอบบัญชีโดยผู้สอบบัญชี เพื่อให้ความน่าเชื่อถือต่องบการเงิน และต่อมาได้มีการออกแม่บทที่เรียกว่า Sarbanes-Oxley Act ซึ่งมีผลต่อผู้ประกอบการวิชาชีพและผู้สอบบัญชีทั่วโลก รวมทั้งประเทศไทยด้วย เนื่องจากเครือข่ายของบริษัทจดทะเบียนในสหรัฐอเมริกา จะถูกบังคับให้ใช้ พระราชบัญญัติ ฉบับนี้เช่นเดียวกับบริษัทแม่ ซึ่งทำให้สำนักงานบัญชีที่เกี่ยวข้องต้องมีการปรับตัวอย่างมากทั้งในด้านของการบริการ และ โครงสร้างขององค์กร โดยเฉพาะอย่างยิ่งงานที่ส่งผลต่อความเป็นอิสระของผู้สอบบัญชี เช่น สำนักงานสอบบัญชีต้องทบทวนว่างานบริการใดที่ตนสามารถทำได้ สำนักงานสอบบัญชีในต่างประเทศที่มีบริษัทแม่ในสหรัฐอเมริกาก็จะต้องมีการขยายตัว หรืออาจต้องรวมกิจการหรือปรับโครงสร้าง เพื่อให้มีจำนวนผู้สอบบัญชีมากขึ้นจนสามารถปฏิบัติตามกฎหมายในเรื่องการหมุนเวียนผู้สอบบัญชีได้ สำหรับการศึกษานี้ ผู้ศึกษาได้รวบรวมงานวิจัยและการศึกษาที่เกี่ยวกับการหมุนเวียนผู้สอบบัญชี รายการคงค้างโดยใช้ดุลยพินิจของผู้บริหาร การตอบสนองของราคาหลักทรัพย์ และการศึกษาอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

ผลกระทบของการหมุนเวียนผู้สอบบัญชีที่มีต่อรายการคงค้างโดยใช้ดุลยพินิจของผู้บริหาร

ผู้วิจัยได้นำ ทฤษฎีและแนวคิดที่เกี่ยวข้องมาประกอบการศึกษาผลของการหมุนเวียนผู้สอบบัญชีที่มีต่อรายการคงค้างโดยใช้ดุลยพินิจของผู้บริหารของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย ดังนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับการสอบบัญชี

กลุ่มผู้ใช้ประโยชน์จากงบการเงิน ประกอบด้วยบุคคลหลายฝ่ายที่สนใจในกิจกรรมของกิจการ ผู้ใช้แต่ละฝ่ายต้องการใช้ข้อมูลจากงบการเงินในการตัดสินใจเชิงเศรษฐกิจ เพื่อตอบสนองความต้องการของตนที่แตกต่างกัน ทั้งนี้ข้อมูลจากงบการเงินควรมีความถูกต้องและเชื่อถือได้ จึงก่อให้เกิดวิชาชีพสอบบัญชีขึ้นมา โดยมีผู้สอบบัญชีให้ความเชื่อมั่นแก่ผู้ใช้งบการเงิน (นิพนธ์ เห็น-โชคชัยชนะ และศิลปพร ศรีจันเพชร, 2548)

การสอบบัญชี (Auditing) เป็นกระบวนการอย่างมีระบบ เพื่อทำการรวบรวม และ ประเมินหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรม และเหตุการณ์ทางเศรษฐกิจ และรายงานผลให้ผู้ใช้งบการเงินทราบ (สุชาย ยังประสิทธิ์กุล, 2549)

ความจำเป็นและประโยชน์ของการสอบบัญชี ในการประกอบธุรกิจ ผลประกอบกิจการ โดยฝ่ายบริหารจะแสดงในรูปงบการเงินซึ่งเกี่ยวข้องกับบุคคลหลายฝ่าย ได้แก่ ผู้ถือหุ้น เจ้าหนี้ และผู้ลงทุน เป็นต้น ดังนั้น ความถูกต้อง เชื่อถือได้ของงบการเงินจึงมีความสำคัญอย่างมาก ดังนั้นจึงมีความจำเป็นที่จะต้องมีการสอบบัญชี โดยผู้สอบบัญชีซึ่งมีความอิสระในการตรวจสอบรายงานและหลักฐานที่จำเป็นและสำคัญของงบการเงินตลอดจนการแสดงความเห็นต่องบการเงินว่าจัดทำขึ้นตามหลักการบัญชีที่รับรองทั่วไปหรือไม่ มีการปกปิดข้อมูลที่ผิดพลาดหรือมีการแสดงข้อมูลทางการเงินเพื่อทำให้ผู้ใช้งบการเงินหลงคิดหรือไม่

วัตถุประสงค์ของการสอบบัญชี ตามมาตรฐานการสอบบัญชี รหัส 200 เรื่อง วัตถุประสงค์และหลักการพื้นฐานของการสอบบัญชี ได้กำหนดวัตถุประสงค์ของการสอบบัญชี ไว้ดังนี้ “การตรวจสอบงบการเงินมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้สอบบัญชีสามารถแสดงความเห็นต่องบการเงินว่างบการเงินนั้นได้จัดทำในส่วนสาระสำคัญเป็นไปตามแม่บทการบัญชีในการทำรายการทางการเงินหรือไม่”

กระบวนการของการสอบบัญชี การสอบบัญชีเป็นกระบวนการของการรวบรวม และ ประเมินหลักฐานการสอบบัญชี เพื่อให้ผู้สอบบัญชีสามารถสรุปผลการตรวจสอบและจัดทำรายงาน และการสอบบัญชีได้

2. แนวคิดเกี่ยวกับงบการเงินและรายงานของผู้สอบบัญชี

งบการเงิน (Financial Statement) หมายถึง รายงานข้อมูลทางการเงินที่ได้จัดทำขึ้นจากข้อมูลทางการเงินที่กิจการได้จัดบันทึกไว้ในรอบระยะเวลาหนึ่ง ซึ่งสามารถแสดงให้เห็นถึงผลการดำเนินการ ฐานะการเงินหรือการเปลี่ยนแปลงฐานะการเงินของกิจการในรอบระยะเวลานั้น ๆ หรือ งบการเงินหมายถึง รายงานผลการดำเนินงาน ฐานะการเงิน หรือการเปลี่ยนแปลงฐานะการเงินของกิจการ ไม่ว่าจะรายงานโดยบุคคล งบกำไรขาดทุน งบกำไรสะสม งบกระแสเงินสด งบแสดงการเปลี่ยนแปลงส่วนของผู้ถือหุ้น งบประกอบ หรือหมายเหตุประกอบงบการเงิน หรือคำอธิบายอื่นซึ่งระบุไว้ว่าเป็นส่วนหนึ่งของงบการเงิน งบการเงินถูกจัดทำขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ข้อมูลเกี่ยวกับฐานะทางการเงิน ผลการดำเนินงานและการเปลี่ยนแปลงฐานะการเงินของกิจการ อันเป็นประโยชน์ต่อผู้ใช้งบการเงิน ทุกประเภทในการนำไปใช้ตัดสินใจเชิงเศรษฐกิจ ไม่ว่าจะเป็นเจ้าของกิจการ เจ้าหนี้ นักลงทุน ฝ่ายบริหาร บริษัทคู่ค้า ลูกค้าของบริษัทงบการเงินแสดงผลการบริหารงานของฝ่ายบริหารหรือความรับผิดชอบของฝ่ายบริหารในการบริหารทรัพยากรของกิจการ ผู้ประกอบการสามารถใช้งบการเงินมาประเมินผลการบริหารงานหรือความรับผิดชอบของฝ่ายบริหาร เพื่อใช้ในการตัดสินใจเชิงเศรษฐกิจ ซึ่งการตัดสินใจเชิงเศรษฐกิจนี้อาจรวมถึงการตัดสินใจขายหรือถือเงินลงทุนในกิจการต่อไป หรือแม้กระทั่งการตัดสินใจโยกย้ายหรือเปลี่ยนผู้บริหาร ข้อมูลต่าง ๆ ในงบการเงินไม่เพียงแต่มีประโยชน์กับผู้บริหารหรือเจ้าของกิจการเท่านั้น แต่ยังมีประโยชน์กับเจ้าหนี้ ผู้ถือหุ้น บริษัทคู่ค้าลูกค้า และบุคคลอื่นที่สนใจในกิจการซึ่งรวมถึงนักลงทุนภายนอกหากเป็นบริษัทที่มีภาระจดทะเบียนในตลาดหุ้น อีกทั้งรัฐบาลยังใช้ประโยชน์จากงบการเงินในการคำนวณภาษีที่จะเรียกเก็บจากกิจการอีกด้วย สำหรับระยะเวลาในการจัดทำงบการเงิน งบการเงินจัดทำขึ้นอย่างน้อยปีละหนึ่งครั้ง เพื่อสนองความต้องการข้อมูลของผู้ใช้งบการเงินทุกประเภท เนื่องจากผู้ใช้งบการเงินต้องการเปรียบเทียบฐานะการเงิน ผลการดำเนินงาน และการเปลี่ยนแปลงฐานะการเงินของกิจการสำหรับรอบระยะเวลาที่ต่างกัน ดังนั้นงบการเงินจึงแสดงข้อมูลของรอบระยะเวลาที่ผ่านมาด้วยเพื่อประโยชน์ในการเปรียบเทียบผลการดำเนินงาน (สถาบันพัฒนาวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม, 2552)

รายงานของผู้สอบบัญชีเป็นผลงานของผู้สอบบัญชีเพื่อการรายงานให้ผู้ใช้งบการเงินทราบถึงความเห็นของผู้สอบบัญชีหรือข้อเท็จจริงที่ได้พบภายหลังจากการปฏิบัติงานตามวัตถุประสงค์และขอบเขตการปฏิบัติงานที่ได้ตกลงกับลูกค้า และผู้สอบบัญชีติดต่อสื่อสารกับผู้ให้บริการของผู้สอบบัญชีผ่านทางรายงานของผู้สอบบัญชี ดังนั้นรายงานของผู้สอบบัญชีเป็นเรื่องสำคัญที่ผู้ให้บริการหรือผู้สอบบัญชีต้องให้ความสนใจและมีความเข้าใจที่ถูกต้อง ความสำคัญของรายงานของผู้สอบบัญชี รายงานของผู้สอบบัญชีเป็นสื่อที่ใช้ในการอธิบายถึงสิ่งที่ผู้สอบบัญชีได้

ปฏิบัติและข้อสรุปที่ได้จากการรวบรวมและประเมินหลักฐานการสอบบัญชี รายงานของผู้สอบบัญชียังระบุถึงขอบเขตของการปฏิบัติงานตรวจสอบ ความรับผิดชอบของผู้สอบบัญชีในการแสดงความเห็นต่องบการเงิน รวมทั้งถ้อยคำที่ระบุถึงความรับผิดชอบของผู้บริหารต่อความถูกต้องและครบถ้วนของข้อมูลในงบการเงินที่ตรวจสอบ รายงานของผู้สอบบัญชีถือเป็นขั้นตอนสุดท้ายของกระบวนการสอบบัญชี

3. การหมุนเวียนผู้สอบบัญชี

3.1. Sarbanes-Oxley Act กับกฎหมายไทย

Sarbanes-Oxley Act ดำเนินการผ่าน โดยสภาผู้แทนราษฎรสหรัฐฯ ในปี 2002 การกระทำครอบคลุมประเด็นดังกล่าวเป็นผู้สอบบัญชีอิสระความรับผิดชอบขององค์กรและกำหนดมาตรฐานใหม่หรือเพิ่มการทั้งหมดสหรัฐอเมริกาบอร์ด บริษัท มหาชนและการบริหารจัดการและ บริษัทบัญชีสาธารณะ ซึ่งถือเป็นหนึ่งในการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญมากที่สุดในประเทศสหรัฐอเมริกา กฎหมายหลักทรัพย์ การกระทำถูกออกแบบมาเพื่อตรวจสอบข้อกำหนดการตรวจสอบทั้งหมด กฎหมาย พระราชบัญญัติให้อำนาจและความรับผิดชอบเพิ่มไปยังสหรัฐอเมริกาสำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์

Sarbanes - Oxley Act ปี 2002 เป็นที่รู้จักกันเป็น บริษัท มหาชนและนักลงทุนการบัญชี การปฏิรูปพระราชบัญญัติคุ้มครองปี 2002 เป็นที่ทราบกัน โดยทั่วไปว่า SOX หรือ SarbOx

เป็นกฎหมายที่ใช้อยู่ในสหรัฐอเมริกา มีจุดประสงค์เพื่อปกป้องนักลงทุนจากการตกแต่งบัญชีของบริษัท เนื่องจากในอดีต มีการล้มของบริษัทใหญ่ ที่ส่งผลกระทบต่อนักลงทุนจำนวนมาก เช่น Enron, Tyco, WorldCom ดังนั้น จึงมีการออกกฎหมายฉบับนี้ ออกมา เพื่อให้การเปิดเผยข้อมูลของบริษัทมีความถูกต้อง น่าเชื่อถือมากยิ่งขึ้น มีหลักสำคัญ ๆ 5 ประการ คือ

1. การกำกับดูแลผู้สอบบัญชี คือ SEC หรือ Security and Exchange Commission ของ U.S. จะทำหน้าที่กำกับดูแลผู้สอบบัญชี โดยมีการขึ้นทะเบียนสำนักงานสอบบัญชี ซึ่งมาตรฐานการบัญชีที่ SEC ขอมรับ จะต้องออกโดยหน่วยงานอิสระที่ไม่ถูกรองรับโดยสำนักงานตรวจสอบบัญชี และหน่วยงานกำหนดมาตรฐานการบัญชีต้องเสนอรายงานประจำปีให้ SEC และเผยแพร่ต่อสาธารณชน ซึ่งต้องกำหนดความถี่ในการเข้าตรวจสอบ และมีบทลงโทษสำนักงานสอบบัญชีหากมีการปฏิบัติหน้าที่บกพร่อง

2. มาตรฐานการบัญชี คือ จะต้องมีการเปิดเผยข้อมูลเกี่ยวกับ Off-balance sheet หรือ ภาระผูกพัน หรือความสัมพันธ์กับบริษัทที่ได้นำมาจัดท่างบการเงินรวม ทั้งนี้ การจัดทำประมาณการทางการเงินต้องจัดทำตาม GAAP หรือ Generally Accepted Accounting Principles (คือขอบเขต

หรือข้อกำหนดมาตรฐานสำหรับบัญชีการเงิน) จะต้องไม่เป็นเท็จ ไม่ปกปิดข้อมูลและทำให้เข้าใจผิด และสามารถเปรียบเทียบเพื่ออธิบายเหตุผลของความแตกต่างจากงบการเงิน

3. ความเป็นอิสระของผู้สอบบัญชี คือ การกำหนดประเภทและเงื่อนไขของงานบริการอื่น (non-audit services) ที่ห้ามสำนักงานสอบบัญชีให้บริการลูกค้า และต้องมีการหมุนเวียน audit partner ทุก 5 ปี พร้อมทั้งห้ามรับงานสอบบัญชีในบริษัทจดทะเบียนที่มีผู้บริหารในตำแหน่งสำคัญ และเคยเป็นลูกจ้างของสำนักงานสอบบัญชีนั้นในช่วง 1 ปีที่ผ่านมา และสำนักงานสอบบัญชีจะต้องเสนอรายงานต่อ audit committee ในเรื่องนโยบายการบัญชีที่ใช้และการสื่อสารระหว่างผู้สอบบัญชีกับบริษัท

4. ผู้ทำบัญชี คือ จะกล่าวถึงความรับผิดชอบของ CEO (Chief of Executive Officer) และ CFO (Chief of Financial Officer) ซึ่งจะต้องรับผิดชอบ โดยจัดให้มีระบบการควบคุมและประเมินประสิทธิภาพภายใน รับรองความถูกต้องครบถ้วนของรายงานทางการเงิน และถ้าบริษัทถูกสั่งให้แก้ไขตัวเลขในงบการเงิน CEO และ CFO จะต้องคืนโบนัส ค่าตอบแทน และกำไรที่ได้จากการขายหลักทรัพย์ในช่วง 12 เดือนหลังยื่นรายงานในครั้งแรกด้วย นอกจากนี้ยังมีข้อกำหนดที่เกี่ยวข้องกับกรรมการและผู้บริหาร คือ ห้ามใช้อิทธิพล บังคับ หรือให้ข้อมูลผิด ๆ จนทำให้ผู้สอบบัญชีแสดงความเห็นต่องบการเงินไม่ถูกต้อง ห้ามกู้หรือเพิ่มวงเงินสินเชื่อส่วนบุคคลทั้งทางตรงและทางอ้อม และ SEC มีอำนาจสั่งห้ามบุคคลใดๆ เป็นกรรมการหรือผู้บริหาร หากพบว่ามีความผิดไม่เหมาะสม

5. กรรมการตรวจสอบ จะต้องมีความเป็นอิสระ และควรมีผู้เชี่ยวชาญทางการเงินอย่างน้อย 1 คน (ถ้าไม่มี ให้เปิดเผยเหตุผล) มีหน้าที่แต่งตั้ง กำหนดค่าตอบแทน ดูแลการทำงานของสำนักงานสอบบัญชี และอนุมัติการกำหนดกระบวนการรับซื้อหรือเรียนและการจ้างที่ปรึกษาอิสระ

ข้อกำหนดของสำนักงาน กสท. ประเทศสหรัฐอเมริกา เรื่อง ความเป็นอิสระของผู้สอบบัญชีเกี่ยวกับขอบเขตการให้บริการ

เมื่อวันที่ 19 พฤศจิกายน 2545 สำนักงาน กสท. ของสหรัฐอเมริกา ได้เห็นชอบในการกำหนดหลักเกณฑ์สืบเนื่องจาก Sarbanes-Oxley Act ซึ่งกำหนดให้มีการเก็บรักษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการสอบบัญชี ข้อกำหนดดังกล่าว ได้แก่ การให้บริการอื่นที่ไม่ใช่การสอบบัญชี การหมุนเวียนผู้สอบบัญชี การเปิดเผยค่าธรรมเนียม การให้ความเห็นชอบตามคณะกรรมการตรวจสอบ การรายงานต่อคณะกรรมการตรวจสอบ การรายงานต่อคณะกรรมการตรวจสอบ กรณีที่สมาชิกในทีมตรวจสอบลาออกไปเป็นพนักงานของลูกค้า ตลอดจนข้อจำกัดสำหรับหุ้นส่วนของสำนักงานสอบบัญชีในการรับผลตอบแทนทางตรงจากการให้บริการอื่นนอกเหนือจากการสอบบัญชี สำหรับการให้บริการอื่นที่ไม่ใช่การสอบบัญชี นั้น Sarbanes-Oxley ACT อนุญาตให้สำนักงานสอบ

บัญชีให้บริการทางภาษีได้ แต่ SEC เห็นว่าการให้บริการทางภาษีสามารถพิจารณาได้ว่าเป็นการให้บริการพิเศษเฉพาะด้าน (expert services) ซึ่งไม่สามารถกระทำได้ ทั้งนี้ คณะกรรมการว่าด้วยรายงาน (Committee Report) ของ SEC เห็นว่าผู้สอบบัญชีไม่ควรเป็นผู้แทนลูกค้าในศาลในเรื่องเกี่ยวกับภาษี เนื่องจากสำนักงานสอบบัญชีไม่ควรให้บริการในลักษณะเป็นการแก้ต่างให้ลูกค้าในการให้บริการด้านกฎหมายหรือบริการพิเศษเฉพาะด้านในการถูกดำเนินคดีทางกฎหมาย หรือข้อกำหนดใด ๆ ซึ่ง SEC จะได้พิจารณาว่าควรห้ามในเรื่องการให้บริการด้านภาษีหรือไม่ต่อไป

ตามมาตรา 202 ใน พ.ร.บ.ดังกล่าว กำหนดให้คณะกรรมการตรวจสอบหรือผู้แทนของบริษัทจดทะเบียนต้องอนุมัติการแต่งตั้งผู้สอบบัญชีไม่ว่าการให้บริการจะเป็นการสอบบัญชี หรือบริการอื่นที่ไม่ใช่การสอบบัญชีก็ตาม รวมทั้งกำหนดให้บริษัทจดทะเบียนจะต้องมีการเปิดเผยข้อมูลเกี่ยวกับการให้บริการอื่นไว้ในรายงานประจำปี

SEC ยังกำหนดให้ต้องมีการเปิดเผยค่าธรรมเนียมการให้บริการของสำนักงานสอบบัญชี ซึ่งแบ่งออกเป็น 4 ประเภทใหญ่ ๆ คือ ค่าธรรมเนียมการสอบบัญชี ค่าธรรมเนียมที่เกี่ยวข้องกับการสอบบัญชี ค่าธรรมเนียม การให้บริการเกี่ยวกับภาษีอากร และค่าธรรมเนียมอื่น โดยจะต้องเปิดเผยข้อมูลสำหรับ 2 ปีล่าสุด

นอกจากนี้ นโยบายและวิธีการของคณะกรรมการตรวจสอบในการอนุมัติการสอบบัญชี และการให้บริการอื่นจะต้องเปิดเผยไว้ในรายงานประจำปีด้วย

มาตรา 206 ห้ามมิให้สมาชิกในทีมตรวจสอบบัญชีลาออกไปเป็น CEO Controller CFO, CAO หรือตำแหน่งเทียบเท่าในกิจการของลูกค้า เว้นแต่ได้ลาออกไปเกิน 1 ปี ทั้งนี้ SEC อาจจะขยายขอบเขตของตำแหน่งให้รวมถึงผู้ที่ทำหน้าที่ควบคุมดูแลทางการเงิน ซึ่งรวมถึงกรรมการผู้อำนวยการตรวจสอบภายใน เฮอร์คิวลิส และผู้อำนวยการฝ่ายการเงิน

มาตรา 204 กำหนดให้สำนักงานสอบบัญชีจะต้องรายงานต่อคณะกรรมการตรวจสอบเป็นระยะ ๆ เกี่ยวกับ นโยบายและวิธีปฏิบัติทางบัญชีที่สำคัญ ทางเลือกปฏิบัติเกี่ยวกับข้อมูลทางการเงิน ซึ่งฝ่ายบริหารของบริษัทจดทะเบียนเลือกปฏิบัติภายใต้หลักการบัญชีที่รับรองทั่วไป และทางเลือกที่สำนักงานสอบบัญชีเห็นว่าเหมาะสม หลักฐานที่แสดงการติดต่อสื่อสารระหว่างสำนักงานสอบบัญชีและฝ่ายบริหารของบริษัทจดทะเบียน เช่น จดหมายตอบรับจากฝ่ายบริหาร (Management Letter) หรือตารางที่แสดงรายการผลต่างที่ยังไม่ปรับปรุง

มาตรา 203 กำหนดให้หุ้นส่วนผู้เป็นหัวหน้าทีมตรวจสอบและผู้สอบทานอิสระต้องมีการสับเปลี่ยนหมุนเวียนหลังจากปฏิบัติหน้าที่ครบ 5 ปี

ตารางที่ 2-1 การเปรียบเทียบกฎหมาย Sarbanes-Oxley Act กับกฎหมายไทย (บรรษัทภิบาล-
แห่งชาติ, 2545)

Sarbanes-Oxley Act	กฎหมายไทย
การกำกับดูแลผู้สอบบัญชี	
- SEC กำกับดูแลผู้สอบบัญชี โดยมีการขึ้นทะเบียนสำนักงานสอบบัญชี - มาตรฐานการบัญชีที่ SEC จะยอมรับจะต้องออกโดยหน่วยงานอิสระที่ไม่ถูกครอบงำโดยสำนักงานสอบบัญชี - หน่วยงานกำหนดมาตรฐานการบัญชีต้องเสนอรายงานประจำปีให้ SEC และเผยแพร่ต่อสาธารณชน - ตรวจสอบสำนักงานสอบบัญชี โดยกำหนดความถี่ในการเข้าตรวจสอบ - ลงโทษสำนักงานสอบบัญชี หากปฏิบัติหน้าที่บกพร่อง	- สำนักงาน กสท. ร่วมกับสมาคมนักบัญชีฯ ให้ความเห็นชอบผู้สอบบัญชีเป็นรายบุคคล - สมาคมนักบัญชีฯ ออกมาตรฐานการปฏิบัติงานของผู้สอบบัญชี และสำนักงาน กสท. อาจออกข้อกำหนดเพิ่มเติมถ้าจำเป็น - สำนักงาน กสท. สอบทานกระด้างทำการผู้สอบบัญชีในกรณี IPO/ผู้สอบบัญชีขอความเห็นชอบ/มีข้อร้องเรียน - สำนักงาน กสท. ลงโทษผู้สอบบัญชี หากปฏิบัติหน้าที่บกพร่อง
มาตรฐานการบัญชี	
- เปิดเผยข้อมูลเกี่ยวกับ off-balance sheet/ภาระผูกพัน/ความสัมพันธ์กับบริษัทที่ได้นำมาจัดทำงบการเงินรวม - การจัดทำประมาณทางการเงิน ต้องจัดทำตาม GAAP ไม่เป็นเท็จ ไม่ปกปิดข้อมูลและทำให้เข้าใจผิด และสามารถเปรียบเทียบเพื่ออธิบายเหตุผลของความแตกต่างจากงบการเงิน	- มาตรฐานปัจจุบันมีข้อกำหนดเรื่อง off-balance sheet และสำนักงาน กสท. ออกข้อกำหนดเพิ่มเติมให้เปิดเผยในรายงานประจำปีหัวข้อ ปัจจัยความเสี่ยง และ MD&A - ไม่บังคับกับการจัดทำประมาณการ แต่ถ้าทำ ต้องมีที่ปรึกษาทางการเงิน ตรวจสอบความสมเหตุสมผลของสมมติฐานด้วย

ตารางที่ 2-1 (ต่อ)

Sarbanes-Oxley Act	กฎหมายไทย
ความเป็นอิสระของผู้สอบบัญชี	
- กำหนดประเภทและเงื่อนไขของงานบริการอื่นที่ห้ามสำนักงานสอบบัญชีให้บริการลูกค้า - ต้องมีการหมุนเวียน audit partner ทุก 5 ปี - ห้ามรับงานสอบบัญชีในบริษัทจดทะเบียนที่มีผู้บริหารในตำแหน่งสำคัญ เคยเป็นลูกจ้างของสำนักงานสอบบัญชีนั้นในช่วง 1 ปีที่ผ่านมา - สำนักงานสอบบัญชีจะต้องเสนอรายงานต่อ audit committee ในเรื่องนโยบายการบัญชีที่ใช้ และการสื่อสารระหว่างผู้สอบบัญชีกับบริษัท	- สำนักงาน ก.ล.ต. อยู่ระหว่างกำหนดมาตรการป้องกันปัญหาความไม่เป็นอิสระของผู้สอบบัญชี - สมาคมนักบัญชีฯ ได้ออกแนวปฏิบัติในการสอบบัญชี เกี่ยวกับการสื่อสารระหว่างผู้สอบบัญชีกับ audit committee
ผู้ทำบัญชี	
- ความรับผิดชอบของ CEO และ CFO 1. จัดให้มีระบบการควบคุมภายใน และประเมินประสิทธิภาพการควบคุมภายใน 2. รับรองความถูกต้องครบถ้วนของรายงานทางการเงิน 3. ถ้าบริษัทถูกสั่งให้แก้ไขตัวเลขในงบการเงิน CEO และ CFO จะต้องคืนโบนัส ค่าตอบแทน และกำไรที่ได้จากการขายหลักทรัพย์ในช่วง 12 เดือนหลังยื่นรายงานในครั้งแรก	- สำนักงาน ก.ล.ต. กำหนดให้คณะกรรมการบริษัทเป็นผู้ประเมินประสิทธิภาพการควบคุมภายใน และเปิดเผยผลการประเมินต่อสาธารณชน - สำนักงาน ก.ล.ต. กำหนดให้กรรมการผู้มีอำนาจผูกพันบริษัทลงนามรับรองความถูกต้องของข้อมูลในแบบรายงานการเปิดเผยข้อมูล - กฎหมายการบัญชี กำหนดให้กรรมการผู้มีอำนาจของบริษัท และผู้ทำบัญชี ลงนามรับรองว่างบการเงินถูกต้องตามความเป็นจริง และเป็นไปตามมาตรฐานการบัญชี

ตารางที่ 2-1 (ต่อ)

Sarbanes-Oxley Act	กฎหมายไทย
ผู้ทำบัญชี	
- ข้อกำหนดของกรรมการและผู้บริหาร 1. ห้ามใช้อิทธิพล/บังคับ/ให้ข้อมูลผิดๆ จนทำให้ผู้สอบบัญชีแสดงความเห็นต่องบการเงินไม่ถูกต้อง 2. ห้ามกู้หรือเพิ่มวงเงินสินเชื่อส่วนบุคคลทั้งทางตรงและทางอ้อม 3. SEC มีอำนาจสั่งห้ามบุคคลใด ๆ เป็นกรรมการหรือผู้บริหาร หากมีพฤติกรรมไม่เหมาะสม	- กฎหมายบริษัทมหาชน ห้ามมิให้กู้ยืมแก่กรรมการ พนักงานหรือลูกจ้างของบริษัท - เกณฑ์ blacklist ของตลาดหลักทรัพย์ฯ และเกณฑ์การอนุญาตเสนอขายหลักทรัพย์ของสำนักงาน กสท. ห้ามบุคคลที่ไม่เหมาะสมเป็นกรรมการและผู้บริหารของบริษัท
กรรมการตรวจสอบ	
- มีความเป็นอิสระ และควรมีผู้เชี่ยวชาญการเงินอย่างน้อย 1 คน (ถ้าไม่มีให้เปิดเผยเหตุผล) - มีหน้าที่แต่งตั้ง กำหนดค่าตอบแทน ดูแลการทำงาน of สำนักงานสอบบัญชี - อนุมัติการกำหนดกระบวนการรับข้อร้องเรียน และการจ้างที่ปรึกษาอิสระ	- เกณฑ์ของสำนักงาน กสท. และตลาดหลักทรัพย์ฯ มีข้อกำหนดเรื่องความเป็นอิสระ แต่ในเรื่องความรู้ของคณะกรรมการตรวจสอบ เป็น code of best practices

จากปัญหาเกี่ยวกับความเป็นอิสระของผู้สอบบัญชี ในกรณีที่สำนักงานสอบบัญชีหรือผู้สอบบัญชีมีความสัมพันธ์ที่ค่อนข้างยาวนานกับลูกค้า จะเป็นสิ่งที่ทำให้ดูเหมือนว่าผู้สอบบัญชีอาจจะไม่เข้มงวดหรือละเลยนโยบายการบัญชีที่ผู้บริหารเลือกที่จะใช้ในกรณีที่มาตรฐานการบัญชีเปิดทางให้เลือก ซึ่งผู้บริหารส่วนใหญ่มักเลือกนโยบายที่เป็นประโยชน์ต่อตนเอง โดยอาจจะมีเหตุผลอันเนื่องมาจากผู้บริหารกับผู้สอบบัญชีมีความคุ้นเคยกัน จึงทำให้เกิดรายการคงค้างโดยใช้ดุลยพินิจของผู้บริหาร อันส่งผลให้คุณภาพของการสอบบัญชีลดลง และอาจนำมาซึ่งคุณภาพของรายงานทางการเงินด้วย

4. รายการคงค้างโดยใช้ดุลยพินิจของผู้บริหาร

รายการคงค้างโดยใช้ดุลยพินิจของผู้บริหาร (Discretionary Accruals) คือ รายการคงค้างอันเนื่องมาจากการตกแต่งตัวเลขของฝ่ายบริหาร เช่นการตั้งประมาณการหนี้สงสัยจะสูญ หรือการเลือกใช้วิธีคิดค่าเสื่อมราคาเป็นต้น (พรหมนิภา ครัววรรณพัฒน์, 2548) และในอดีตที่ผ่านมา มีนักวิจัยหลาย ๆ ท่านได้นำเสนอแนวคิดในการคำนวณหาสำรองและรายการคงค้างที่เป็นไปตามดุลยพินิจของผู้บริหารที่แตกต่างกันออกไป เช่น The Angelo Model, The Heavy Model, The Jones Models The Modified Jones Model และ The Industry Model เป็นต้น ซึ่งแนวคิดที่ใช้ประกอบการศึกษาในครั้งนี้ได้แก่แนวคิดของ The Modified Jones model (Dechow and others (1994)) ซึ่งมีดังนี้

การคำนวณรายการคงค้างทั้งหมด (Total Accruals)

สามารถคำนวณโดยใช้แนวคิดจากเกณฑ์กระแสเงินสดได้ ดังนี้

$$TA_{it} = NI_{it} - CFO_{it} \quad (1)$$

โดยที่

TA_{it} = รายการคงค้างรวมของบริษัท i ในปี t

NI_{it} = กำไรสุทธิของบริษัท i ในปี t

CFO_{it} = กระแสเงินสดจากการดำเนินงานของบริษัท i ในปี t

จากการคำนวณรายการคงค้างทั้งหมดในสมการที่ (1) นำผลลัพธ์ที่คำนวณได้มาใส่ในสมการถดถอย เพื่อคำนวณหาค่าสัมประสิทธิ์โดยใช้ Ordinary least squares (OLS) regressions

$$TA_{it}/A_{t-1} = \alpha_1 (1/A_{t-1}) + \beta_1 (\Delta REV_{it} - \Delta REC_{it} / A_{t-1}) + \beta_2 (PPE_{it} / A_{t-1}) + \varepsilon_{it} \quad (2)$$

โดยที่

TA_{it} = รายการคงค้างรวมของบริษัท i ในปี t

A_{t-1} = สินทรัพย์ทั้งหมด ณ สิ้นงวดในปี $t-1$

ΔREV_{it} = การเปลี่ยนแปลงของรายได้จากการขาย

ΔREC_{it} = การเปลี่ยนแปลงของลูกหนี้การค้า

PPE = ที่ดิน อาคารและอุปกรณ์สุทธิ

คำนวณหาค่ารายการคงค้างโดยใช้ดุลยพินิจของผู้บริหาร สามารถคำนวณได้จากสูตร

$$DA_{it} = TA_{it}/A_{t-1} - [\alpha_1 (1/A_{t-1}) + \beta_1 ((\Delta REV_{it} - \Delta REC_{it}) / A_{t-1}) + \beta_2 (PPE_{it} / A_{t-1})] \quad (3)$$

โดยที่

- DA_{it} = รายการคงค้างโดยใช้ดุลพินิจของผู้บริหาร
 A_{t-1} = สินทรัพย์ทั้งหมด ณ สิ้นงวดของบริษัท i ในปี t
 ΔREV_t = การเปลี่ยนแปลงของรายได้จากการขาย
 ΔREC_t = การเปลี่ยนแปลงของลูกหนี้การค้า
 PPE = ที่ดิน อาคารและอุปกรณ์สุทธิ
 $\alpha_1, \beta_1, \beta_2$ = ค่าสัมประสิทธิ์ที่ได้จากสมการที่ 2

จากสมการ สมการที่ 2 คือการประมาณค่า $\alpha_1, \beta_1, \beta_2$ เพื่อใช้ในการประมาณค่าของรายการคงค้างโดยใช้ดุลพินิจของผู้บริหาร ซึ่งคำนวณจากสมการของ Modified Jones model ดังนี้

$$NDA_{it} = \alpha_1 (1/A_{t-1}) + \beta_1 [(\Delta REV_t - \Delta REC_t) / A_{t-1}] + \beta_2 (PPE_t / A_{t-1})$$

โดยที่

- NDA_{it} = รายการคงค้างที่ไม่ใช้ดุลพินิจของผู้บริหารของบริษัท i ในปี t
 A_{t-1} = สินทรัพย์ทั้งหมด ณ สิ้นงวดในปี $t-1$
 ΔREV_t = การเปลี่ยนแปลงของรายได้จากการขาย
 ΔREC_t = การเปลี่ยนแปลงของลูกหนี้การค้า
 PPE = ที่ดิน อาคารและอุปกรณ์สุทธิ

สามารถคำนวณ รายการคงค้างโดยใช้ดุลพินิจของผู้บริหาร ได้จากสูตร ดังนี้

$$DA_{it} = TA_{it} / A_{t-1} - NDA_{it} \text{ ตามสมการ (3) ที่ได้กล่าวไปแล้วข้างต้น}$$

โดยที่

- DA_{it} = รายการคงค้างโดยใช้ดุลพินิจของผู้บริหาร ของบริษัท i ในปี t
 TA_{it} = รายการคงค้างรวมของบริษัท i ในปี t
 A_{t-1} = สินทรัพย์ทั้งหมด ณ สิ้นงวดในปี $t-1$
 NDA_{it} = รายการคงค้างที่ไม่ใช้ดุลพินิจของผู้บริหารของบริษัท i ในปี t

5. งานวิจัยที่สนับสนุนการหมุนเวียนผู้สอบบัญชี (Mandatory Auditor Rotation)

การหมุนเวียนผู้สอบบัญชีเกิดขึ้นจากความกังวลเกี่ยวกับ ความเป็นอิสระของผู้สอบบัญชี และคุณภาพของการสอบบัญชีว่าจะลดลงเมื่อระยะเวลาที่ให้บริการตรวจสอบเพิ่มขึ้น Mautz and Sharaf (1961) กล่าวว่า ความสัมพันธ์ของผู้สอบบัญชีและลูกค้าจะส่งผลกระทบต่อความเป็นอิสระ

ของผู้สอบบัญชีเนื่องจากวัตถุประสงค์ของการตรวจสอบลูกค้าน่าจะลดลงเมื่อเวลาผ่านไป เช่นเดียวกับ Metcalf Committee States กล่าวว่า “การหมุนเวียนผู้สอบบัญชีเป็นแนวทางในการเพิ่มความเป็นอิสระของผู้สอบบัญชี” (U.S. Senate, 1976; p.21) และได้มีการกล่าวว่าการลดลงของความเป็นอิสระของผู้สอบบัญชีอาจทำให้ผู้สอบบัญชีให้การสนับสนุนการเลือกใช้วิธีการทางบัญชีของมาตรฐานการบัญชี ผู้ที่สนับสนุนให้มีการกำหนดให้มีการหมุนเวียนผู้สอบบัญชีกล่าวว่า การจำกัดระยะเวลาตรวจสอบ จะช่วยลดความกังวลเกี่ยวกับการทำลายความเป็นอิสระ และคุณภาพของผู้สอบบัญชี ซึ่งงานวิจัยของ Deis and Giroux (1992) ได้ผลความสัมพันธ์ในทางลบระหว่างระยะเวลาในการบริการตรวจสอบและคุณภาพของงานสอบบัญชี ซึ่งช่วยสนับสนุนผู้ที่เสนอให้มีการหมุนเวียนผู้สอบบัญชี

6. งานวิจัยที่คัดค้านการหมุนเวียนผู้สอบบัญชี (Arguments Opposing Mandatory Auditor Rotation)

ทางด้านของฝ่ายที่คัดค้านการกำหนดให้หมุนเวียนผู้สอบบัญชี กล่าวว่า การกำหนดให้หมุนเวียนผู้สอบบัญชีจะเพิ่มต้นทุนในการสอบบัญชี และเพิ่มความเสี่ยงของความผิดพลาดในการตรวจสอบ ผู้สอบบัญชีใหม่ ซึ่งไม่มีความรู้ที่เพียงพอเกี่ยวกับลักษณะเฉพาะของความเสี่ยงธุรกิจที่ตรวจสอบ จะเพิ่มการสอบบัญชีที่อาจผิดพลาด ซึ่งข้อโต้แย้งนี้เป็นไปในทางเดียวกับงานวิจัยของ Berton (1991) และ Petty and Cuganesan (1996) ที่ระบุว่า การให้บริการสอบบัญชีลูกค้ารายใหม่ จะเพิ่มสัดส่วนความผิดพลาดของการสอบบัญชี และ Pricewaterhouse Coopers (2002) กล่าวว่า ความไม่รู้ เกี่ยวกับลักษณะของลูกค้า จะเพิ่มความน่าจะเป็นในการสอบบัญชีผิดพลาดในช่วงแรก ๆ ของความสัมพันธ์ระหว่างลูกค้าและผู้สอบบัญชี

7. งานวิจัยเกี่ยวกับการหมุนเวียนผู้สอบบัญชี และรายการคงค้าง โดยใช้ดุลยพินิจของผู้บริหาร

ผู้สอบบัญชีมีหน้าที่ตรวจสอบ และสอบทานรายงาน ซึ่งจะต้องคำนึงถึงคุณภาพของงานที่ตรวจสอบและสอบทานนั้น (DeAngelo, 1981) ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Lindscheid and others (2009) ซึ่งได้ศึกษาเกี่ยวกับผลของการหมุนเวียนผู้ตรวจสอบบัญชี และผู้สอบทานบัญชี กับความเป็นอิสระ และคุณภาพของการตรวจสอบ โดยใช้ข้อมูลเฉพาะจากประเทศเยอรมัน ซึ่งตรวจสอบทั้ง ผู้ตรวจสอบและผู้สอบทานบัญชี ซึ่งจากการตรวจพบคุณภาพของการตรวจสอบบัญชี แล้วยังพบว่ามีผลต่อการตกแต่งกำไรผ่านรายการคงค้าง โดยใช้ดุลยพินิจของผู้บริหารอีกด้วย

Davidson III and others (2005) ได้ศึกษาถึงพฤติกรรมการเปลี่ยนบริการสอบบัญชีเพื่อเอื้อต่อการตกแต่งงบการเงินและเป็นแรงจูงใจที่สำคัญที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนผู้สอบบัญชี ในการศึกษาได้อ้างอิงถึงผลสรุปของการวิจัยและการศึกษาที่เกี่ยวข้องเพื่อนำมาสร้างสมมติฐาน 4

สมมติฐานและทดสอบสมมติฐาน โดยการใช้การวิเคราะห์การถดถอยโลจิสติก (Logistic Regression Analysis) ข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 1,132 บริษัท ซึ่งเป็นบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ในประเทศไทย และมีการเปลี่ยนผู้สอบบัญชีในช่วงปี 1993 ถึง 1998 ในการศึกษาการสร้างกำไรใช้การทดสอบการตกแต่งกำไรโดยพิจารณาผลต่างระหว่างกำไร (ขาดทุน) ตามเกณฑ์คงค้าง และกระแสเงินสดจากกิจกรรมการดำเนินงานเกินปกติ (Abnormal Accruals) หรือสำรองและรายการคงค้างที่เป็นไปตามดุลยพินิจของผู้บริหารที่ไม่พึงประสงค์ (Unexpected Discretionary Accruals) โดยใช้แนวคิดที่ประยุกต์แนวคิดของ Jones (1991), (Modified Jones (1991) Model) พัฒนาโดย Dechow and others (1995) การศึกษาพบว่า 1. ในกรณีประเภทความเห็นของผู้สอบบัญชีเป็นแบบอื่นที่มีไม่เอนเอียงบริษัทจะเลือกเปลี่ยนผู้สอบบัญชี โดยมีแนวโน้มเปลี่ยนไปใช้บริการสอบบัญชีจากสำนักงานสอบบัญชีที่มีขนาดใหญ่ (Non-Big 6) มากกว่ากรณีที่ประเภทของความเห็นของผู้สอบบัญชีเป็นแบบไม่มีเอนเอียง 2. หลังจากที่มีการเปลี่ยนผู้สอบบัญชีแล้วยังไม่ปรากฏหลักฐานชัดเจนว่าจะทำให้เกิดการตกแต่งกำไร หรือมีผลทำให้การตกแต่งกำไรเพิ่มขึ้น แต่ในบางกรณีการตกแต่งกำไรเป็นสาเหตุที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนผู้สอบบัญชี 3. ในกรณีที่รูปแบบการเปลี่ยนผู้สอบบัญชีเป็นการเปลี่ยนการใช้บริการสอบบัญชีจากสำนักงานสอบบัญชีขนาดใหญ่เป็นสำนักงานสอบบัญชีที่มีขนาดเล็ก และประเภทความเห็นของผู้สอบบัญชีคนก่อนเป็นแบบอื่นนอกเหนือจากแบบไม่มีเอนเอียง และรูปแบบการเปลี่ยนผู้สอบบัญชีในลักษณะอื่น ๆ

จิราภรณ์ พินิจนรัชย์ (2550) ได้ศึกษาเรื่อง “การหมุนเวียนผู้สอบบัญชีกับรายการคงค้าง โดยใช้ดุลยพินิจของผู้บริหาร : กรณีศึกษาบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย” พบว่า อาจเนื่องมาจากข้อจำกัดของจำนวนบริษัทตัวอย่าง และจำนวนปี ที่นำมาทดสอบมีจำนวนน้อย ประกอบกับลักษณะของการหมุนเวียนผู้สอบบัญชีเกือบทั้งหมดเป็นการหมุนเวียนผู้สอบบัญชีภายในสำนักงานสอบบัญชีเดียวกัน ซึ่งอาจเป็นเพียงการหมุนเวียนผู้สอบบัญชีผู้เป็นส่วน ซึ่งเป็นผู้ลงนามในรายงานสอบบัญชีเท่านั้น และเมื่อพิจารณาการหมุนเวียนต่างสำนักงานพบว่าบริษัทตัวอย่างที่เป็นการหมุนเวียนผู้สอบบัญชีซึ่งอยู่ในระดับคุณภาพเดียวกัน ลักษณะการหมุนเวียนดังกล่าวอาจทำให้ค่าเฉลี่ยรายการคงค้างโดยใช้ดุลยพินิจของผู้บริหารไม่เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างเป็นสาระสำคัญ จึงอาจทำให้ส่งผลกระทบต่อผลการทดสอบน้อย จึงอาจทำให้ผลของการทดสอบไม่นับสำคัญทางสถิติที่ระดับนัยสำคัญเท่ากับ 0.05

วีระพงษ์ กิตติวงศ์ (2550) ได้ศึกษาเรื่อง “ผลของการเปลี่ยนสำนักงานสอบบัญชีและประเภทความเห็นของผู้สอบบัญชีคนก่อนที่มีต่อการสร้างกำไรของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย” การศึกษานี้พบว่า การเปลี่ยนสำนักงานสอบบัญชีของบริษัทจดทะเบียน

ทะเบียนในช่วงปี พ.ศ. 2544 ถึง พ.ศ. 2548 จำนวน 179 บริษัท มิได้มีวัตถุประสงค์เพื่อเปลี่ยนความเห็นของผู้สอบบัญชี (Audit's Opinion Shopping) การศึกษายังได้พบอีกว่า การเปลี่ยนสำนักงานสอบบัญชีของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยมีผลต่อการสร้างกำไร โดยทำให้ผลต่างระหว่างกำไร (ขาดทุน) ตามเกณฑ์คงค้างและกระแสเงินสดจากกิจกรรมการดำเนินงานเกินปกติซึ่งมีค่าบวกก่อนการเปลี่ยนสำนักงานสอบบัญชี ลดลงเป็นค่าลบภายหลังเปลี่ยนสำนักงานสอบบัญชี นอกจากนี้ยังพบว่าการเพิ่มขึ้นของความเสี่ยงทางการเงิน ความไม่แน่นอนที่จะดำเนินงานได้อย่างต่อเนื่อง และต้นทุนทางการเงินเป็นมูลเหตุสำคัญที่ส่งผลต่อการสร้างกำไร

ประกาศคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์ และตลาดหลักทรัพย์ ที่ กอ. 39/2548 เรื่อง หลักเกณฑ์ เงื่อนไขและวิธีการรายงานการเปิดเผยข้อมูลเกี่ยวกับฐานะการเงินและผลการดำเนินงานของบริษัทที่ออกหลักทรัพย์ (ฉบับที่ 20) ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการหมุนเวียนผู้สอบบัญชี

ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย (The Stock Exchange of Thailand : SET) เป็นตลาดหลักทรัพย์ของประเทศไทย จัดตั้งขึ้นโดยพระราชบัญญัติตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย พ.ศ. 2517 อยู่ภายใต้การกำกับดูแลโดยสำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ (กลต.) เปิดทำการซื้อขายขึ้นอย่างเป็นทางการครั้งแรกในวันที่ 30 เมษายน พ.ศ. 2518 ทำหน้าที่เป็นตลาดรองเพื่อแลกเปลี่ยนซื้อขายตราสารทุน ของบริษัทต่างๆ ที่ขึ้นทะเบียนไว้ และเพื่อให้สามารถระดมเงินทุนเพิ่มเติมจากสาธารณะได้โดยสะดวก ปัจจุบันการดำเนินงานของตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย อยู่ภายใต้พระราชบัญญัติหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ พ.ศ. 2535

ซึ่งมีบทบาทต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ เป็นประโยชน์ต่อการจัดสรรเงินออม และการลงทุนในระยะยาว และการปรับโครงสร้างทางการเงินของธุรกิจ เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมเป็นเจ้าของกิจการ ช่วยขยายฐานภาษีของรัฐบาล ช่วยลดภาระหนี้ เป็นดัชนีชี้การพัฒนาทางเศรษฐกิจของประเทศ ซึ่งตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยเป็นทั้งแหล่งระดมทุนและแหล่งลงทุนที่มีประสิทธิภาพ (สำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์, 2550) โดยมีคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ (กลต.) เป็นผู้กำหนดนโยบายในการดำเนินงานและบริหารองค์กร ดังนั้นหลักเกณฑ์ เงื่อนไข ประกาศ กฎหมาย และข้อบังคับต่าง ๆ ของบริษัทที่ออกหลักทรัพย์ในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยจึงถูกกำหนดขึ้นโดยคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ (กลต.) สำหรับหลักเกณฑ์ เงื่อนไข และวิธีการรายงานการเปิดเผยข้อมูลเกี่ยวกับฐานะการเงินและผลการดำเนินงานของบริษัทที่ออกหลักทรัพย์

ของคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ ของบริษัทที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย ส่วนที่เกี่ยวข้องกับการหมุนเวียนผู้สอบบัญชี มีดังต่อไปนี้

จากประกาศคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์ และตลาดหลักทรัพย์ ที่ กจ. 39/2548 เรื่อง หลักเกณฑ์ เงื่อนไข และวิธีการรายงานการเปิดเผยข้อมูลเกี่ยวกับฐานะการเงินและผลการดำเนินงานของบริษัทที่ออกหลักทรัพย์ (ฉบับที่ 20) ของคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย ตามประกาศ ณ วันที่ 12 ตุลาคม พ.ศ. 2548 ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการหมุนเวียนผู้สอบบัญชี มีดังนี้

ในรอบปีบัญชีที่เริ่มในหรือหลังวันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2549 เป็นต้นไป ให้บริษัทที่ออกหลักทรัพย์ซึ่งเป็นบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์จัดให้มีการหมุนเวียนผู้สอบบัญชี (Auditor Rotation) หากผู้สอบบัญชีรายเดิมปฏิบัติหน้าที่สอบทานหรือตรวจสอบและแสดงความเห็นต่อการเงินของบริษัทมาแล้วห้ารอบปีบัญชีติดต่อกัน เว้นแต่บริษัทจดทะเบียนที่เป็นรัฐวิสาหกิจตามกฎหมายว่าด้วยวิธีการงบประมาณและมีสำนักงานการตรวจเงินแผ่นดินเป็นผู้สอบบัญชี

การหมุนเวียนผู้สอบบัญชีตามวรรคหนึ่งให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ดังต่อไปนี้

ก. บริษัทสามารถแต่งตั้งผู้สอบบัญชีรายใหม่ที่สังกัดสำนักงานสอบบัญชีเดียวกับผู้สอบบัญชีรายเดิมก็ได้

ข. บริษัทจะแต่งตั้งผู้สอบบัญชีรายที่พ้นจากการปฏิบัติหน้าที่เนื่องจากการหมุนเวียนผู้สอบบัญชีเป็นผู้สอบบัญชีของบริษัทได้เมื่อพ้นระยะเวลาอย่างน้อยสองรอบปีบัญชี นับแต่วันที่ผู้สอบบัญชีรายดังกล่าวพ้นจากการปฏิบัติหน้าที่

ในสองรอบปีบัญชีนับแต่ปีบัญชีที่เริ่มในหรือหลังวันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2549 หากบริษัทจดทะเบียนมีเหตุจำเป็นและสมควรทำให้ไม่สามารถจัดให้มีการหมุนเวียนผู้สอบบัญชีตามวรรคหนึ่งได้ ให้บริษัทจดทะเบียนดังกล่าวยื่นขอผ่อนผันตามหลักเกณฑ์ เงื่อนไข และวิธีการที่สำนักงานประกาศกำหนด

ในกรณีที่รายได้หรือกำไรสุทธิตามงบการเงินล่าสุดของบริษัทที่ออกหลักทรัพย์ตามวรรคหนึ่งมีความแตกต่างจากงบการเงินในงวดเดียวกันของปีก่อนเกินกว่าร้อยละสิบ ให้บริษัทที่ออกหลักทรัพย์จัดทำคำอธิบายสาเหตุของความแตกต่างดังกล่าว และส่งต่อสำนักงานพร้อมทั้งงบการเงินตามข้อ 4 วรรคหนึ่ง (1) หรือ (2) แล้วแต่กรณี

สำหรับกรณีบริษัทที่ออกหลักทรัพย์เป็นบริษัทที่จัดตั้งขึ้นตามกฎหมายต่างประเทศ ซึ่งมีหน้าที่ตามประกาศนี้เนื่องจากการเสนอขายหลักทรัพย์ดังต่อไปนี้ วิธีการจัดทำและเปิดเผยข้อมูลในงบการเงินรายไตรมาสและงบการเงินประจำงวดการบัญชีตามข้อ 4/1 ประกอบข้อ 4 วรรคหนึ่ง (1) และ (2) ต้องเป็นไปตามมาตรฐานการบัญชีที่กำหนดตามกฎหมายว่าด้วยการบัญชี หรือ

International Financial Reporting Standards (IFRS) หรือ Financial Accounting Standards (FAS) หรือ United States Generally Accepted Accounting Principle (US GAAP) หรือมาตรฐานการบัญชีอื่นที่สำนักงานยอมรับ

(1) หุ้นกู้ยืมที่ได้รับอนุญาตตามประกาศคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ว่าด้วยการขออนุญาตและการอนุญาตให้เสนอขายหุ้นกู้ยืมที่ออกใหม่ หรือ

(2) ใบสำคัญแสดงสิทธิกู้ยืมที่ได้รับอนุญาตตามประกาศคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ว่าด้วยการขออนุญาตและการอนุญาตให้เสนอขายใบสำคัญแสดงสิทธิกู้ยืมที่ออกใหม่”

ซึ่งประกาศนี้ให้มีผลใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 16 ตุลาคม พ.ศ. 2548 เป็นต้นไป เว้นแต่ผู้ขออนุญาตเป็นบริษัทจำกัดที่จัดตั้งตามกฎหมายไทย การปฏิบัติตามข้อกำหนดเกี่ยวกับการจัดทำงบการเงินและงบการเงินรวมตามมาตรฐานการบัญชีที่ใช้บังคับกับบริษัทมหาชนจำกัด ให้เริ่มตั้งแต่งบการเงินประจำงวดการบัญชีที่สิ้นสุดในปี พ.ศ. 2548 และงบการเงินรายไตรมาสหลังปีบัญชีดังกล่าวเป็นต้นไป

การตอบสนองของราคาหลักทรัพย์ต่อการหมุนเวียนผู้สอบบัญชี

ผู้วิจัยได้นำ ทฤษฎี และแนวคิดที่เกี่ยวข้องมาใช้ประกอบการศึกษาการตอบสนองของราคาหลักทรัพย์ที่มีต่อการหมุนเวียนผู้สอบบัญชี ของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย ดังนี้

1. การตอบสนองของราคาหลักทรัพย์

ในทางการเงินสมมติฐานประสิทธิภาพของตลาด (Efficient Capital Market Hypothesis) อ้างว่าตลาดการเงินเป็นตลาดที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งหมายความว่า ราคาหลักทรัพย์ที่ขายในตลาดนั้นได้สะท้อนถึงข้อมูลที่เกี่ยวข้องทั้งหมดแล้ว นอกจากนี้ยังอาจกล่าวได้ว่าราคาของสินทรัพย์นั้น ๆ ได้สะท้อนถึงความเชื่อของนักลงทุนเกี่ยวกับความคาดหวังในอนาคตด้วย

Cioppa (2005) กล่าวว่าทฤษฎี Efficient Capital Market (EMH) นั้นพัฒนาขึ้นมาโดย Eugene Fama ในปี 1965 โดยเมื่อกล่าวถึง EMH ในงานเขียนทางด้านเศรษฐศาสตร์ Fama ระบุว่า เป็นตลาดซึ่งปรับเปลี่ยนอย่างรวดเร็วต่อข้อมูลข่าวสารใหม่ (Market which adjusts rapidly to new information) ในขณะที่ข้อมูลข่าวสารใหม่เป็นส่วนประกอบสำคัญของตลาดที่มีประสิทธิภาพ แต่ในความเป็นจริงแล้ว Fama ก็มีข้อโต้แย้งที่ว่าในตลาดที่มีการแลกเปลี่ยนอยู่ตลอดเวลา นั้นรวมข้อมูลข่าวสารมากและนักลงทุนที่ฉลาด ทำให้หลักทรัพย์มีราคาที่เหมาะสมและสะท้อนข้อมูลข่าวสารที่มีความเกี่ยวข้องทั้งหมด ซึ่งทฤษฎี EMH เกี่ยวข้องกับแนวคิดของ Random Walks ที่

กล่าวถึงลักษณะของราคาว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงจากราคาที่เป็นอยู่เดิม โดยหลักการเบื้องหลังแนวคิดดังกล่าวคือลักษณะการไหลของข้อมูลข่าวสารในตลาดหลักทรัพย์ที่ไม่มีแรงต้าน ดังนั้นข้อมูลข่าวสารใหม่จึงสะท้อนราคาหลักทรัพย์โดยทันที จึงสรุปได้ว่า การเปลี่ยนแปลงของราคาหลักทรัพย์ในอนาคตไม่สามารถทำนายได้จากเฉพาะการเปลี่ยนแปลงของข้อมูลในอดีตแต่เพียงอย่างเดียว โดยลักษณะของ EMH มีสองประการคือ 1. Large number of rational and intelligent investors. นักลงทุนจำนวนมากใช้เหตุผลในการลงทุนอย่างชาญฉลาด และ 2. Important current information is almost freely available to all participants. มีข้อมูลข่าวสารอย่างเพียงพอและเข้าถึงได้อย่างเป็นอิสระ ซึ่งมาจากหลักการพื้นฐานที่ว่าถ้าหากสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารได้โดยไม่มีต้นทุน จะทำให้ตลาดมีประสิทธิภาพ

สมมติฐานประสิทธิภาพของตลาดยังมีความหมายครอบคลุมไปถึงความเชื่อที่ว่า ไม่มีทางที่นักลงทุนจะสามารถเอาชนะตลาดได้อย่างต่อเนื่อง โดยใช้ข้อมูลที่เป็นที่ทราบกันคืออยู่แล้วในตลาด หากแต่จะเป็นความโชคดีของนักลงทุนเอง หรือ การที่นักลงทุนได้ข้อมูลจากภายในบริษัทนั้น ๆ เท่านั้น กล่าวคือ การเคลื่อนไหวของราคาหลักทรัพย์ได้ ไม่มีรูปแบบ หรือ มีรูปแบบที่คงอยู่ไม่นาน พอที่ นักลงทุน จะ “พยากรณ์” และ ทำกำไรจากการรู้รูปแบบนั้นได้ และผลตอบแทน (หลังปรับความเสี่ยงแล้ว) ของ หลักทรัพย์ แต่ละตัวควรจะเท่ากัน

ข้อกำหนดของสมมติฐาน

สมมติฐานประสิทธิภาพของตลาดนั้น นักลงทุนไม่จำเป็นต้องตัดสินใจตามเหตุและผลเสมอไป นักลงทุนอาจจะตัดสินใจทำสิ่งที่เกินหรือต่ำกว่าความพอดี แต่โดยสุทธิตั้งแล้ว การกระทำจะเฉลี่ย ๆ ไป ปฏิบัติของนักลงทุนโดยรวมจึงเป็นแบบสุ่ม เพราะฉะนั้นนักลงทุนจะไม่สามารถทำกำไรเกินกว่าผู้อื่น (กำไรเกินปกติ) ได้ โดย Efficient Market ถูกแบ่งออกเป็น 3 ระดับ ตามระดับของข้อมูลข่าวสาร โดย Wallers (2007)

สมมติฐานประสิทธิภาพของตลาดนั้นแบ่งออกได้เป็นสามรูปแบบคือ แบบอ่อน (Weak Form Market Efficiency) แบบกลาง (Semi-Strong Form Market Efficiency) และแบบเข้ม (Strong Form Market Efficiency) ความแตกต่างของสมมติฐานทั้งสามแบบนี้ก็ขึ้นอยู่กับแหล่งของข้อมูลที่ส่งผลกระทบต่อราคาของสินทรัพย์ในตลาด สมมติฐานประสิทธิภาพของตลาดแบบอ่อนนั้นกล่าวว่าราคาในตลาดนั้นเป็นผลจากราคาหุ้นในอดีต แบบกลางนั้นกล่าวว่า ราคาในตลาดนั้นเป็นผลมาจากข้อมูลที่เปิดเผยต่อสาธารณชน ส่วนแบบเข้มนั้นกล่าวว่าราคาตลาดนั้นสะท้อนถึงข้อมูลทั้งหมดที่มีอยู่ซึ่งหมายถึงข้อมูลทั้งที่เปิดเผยต่อสาธารณชนและข้อมูลภายในบริษัท

ตลาดที่มีประสิทธิภาพแบบอ่อน ราคาหลักทรัพย์ในอนาคต ไม่สามารถพยากรณ์ได้ด้วยราคาในอดีต การทำกำไรเกินกว่าปกติ ไม่สามารถทำได้ในระยะยาวโดยใช้กลยุทธ์การลงทุนบน

พื้นฐานของราคาในอดีตหรือประวัติศาสตร์ การวิเคราะห์ทางเทคนิคเพื่อให้เกิดกำไรเกินกว่าปกติ ไม่สามารถจะทำได้แต่สำหรับการวิเคราะห์เชิงพื้นฐานอาจจะยังง่ทำกำไรได้ นอกจากนี้ ราคาหลักทรัพย์ยังไม่ขึ้นอยู่กับราคาก่อนหน้าและไม่มีรูปแบบของราคาหลักทรัพย์

ตลาดที่มีประสิทธิภาพแบบกึ่งเข้มแข็ง ราคาหลักทรัพย์เปลี่ยนแปลงตามข้อมูลข่าวสารที่สาธารณชนได้รับอย่างรวดเร็วและไม่มีอคติ ไม่มีใครสามารถทำกำไรส่วนเกินได้จากข้อมูลข่าวสารที่สาธารณชนได้รับและรวมถึงการวิเคราะห์เชิงพื้นฐานและการวิเคราะห์ทางเทคนิค

ตลาดที่มีประสิทธิภาพแบบเข้มแข็ง ราคาหลักทรัพย์สะท้อนทุกข่าวสารทั้งสาธารณะและภายใน ไม่มีใครสามารถสร้างกำไรส่วนเกินได้ในระยะยาว โดยใช้กฎหมายกีดกันข้อมูลภายในบริษัท เพื่อป้องกันและลงโทษคนวงในของบริษัทใช้ข้อมูลข่าวสารภายในเพื่อทำกำไรเกินกว่าปกติ

เหตุที่ตลาดจึงมีประสิทธิภาพ คือตลาดที่มีผู้ซื้อผู้ขายในตลาดมาก ต่างคนจะทำการค้นหาข้อมูลคนละนิดคนละหน่อย และทำการซื้อขายตามข้อมูลของตน อาจถูกบ้างผิดบ้างแต่โดยรวมแล้วราคาหุ้นที่ซื้อขายกันอยู่จะสะท้อนข้อมูลที่ถูกต้อง คนที่ซื้อขายผิดพลาดก็จะเจ๊งออกจากตลาดไป เหลือแต่นักลงทุนประเภทถูกบ้างผิดบ้างที่ยังคงเอากำไรนั้นมาโปะขาดทุนนี้ ฎไถ่รอดอยู่ได้ และแสวงหาข้อมูลมาป้อนให้ตลาดต่อไป ซึ่งผลตอบแทนโดยรวมของตลาดหุ้นจะยังคงสูงกว่าการฝากเงินธนาคารหรือถือพันธบัตรรัฐบาล จึงทำให้ยังมีนักลงทุนสนใจซื้อหุ้นกันอยู่

ตลาดที่มีประสิทธิภาพส่งผลดีต่อระบบเศรษฐกิจโดยที่ ในอดีตธุรกิจไทยที่ต้องการหาเงินทุนมีทางเลือกอย่างเดียวนั่น คือต้องไปกู้ธนาคาร ส่วนประชาชนทั่วไปก็มีทางออมทางเดียวเท่านั้นคือนำเงินไปฝากธนาคาร ธนาคารรับเป็นนายหน้าตรงกลางเหมือนกับกู้เงินดอกเบี้ยต่ำจากประชาชนมาปล่อยกู้เก็บดอกเบี้ยสูงจากธุรกิจที่มาขอกู้ การเคลื่อนย้ายเงินทุนจากประชาชนไปสู่ธุรกิจหรือพูดว่าจากการออมไปสู่การลงทุนนั้นจะมีประสิทธิภาพสูงสุด เมื่อเงินออมนั้นไปสู่ธุรกิจที่มีศักยภาพในการทำเงินและให้ผลตอบแทนได้

การพัฒนาตลาดทุนที่มีประสิทธิภาพจึงเป็นกลไกอีกอันหนึ่งที่เข้ามาเสริมให้ระบบเศรษฐกิจสามารถจัดสรรเงินออมไปสู่การลงทุนที่ดีที่สุดได้ เพราะธุรกิจสามารถเข้ามระดมทุนโดยตรงจากผู้ออมในตลาดได้ การที่ตลาดมีประสิทธิภาพช่วยให้นักลงทุนตัดสินใจได้ถูกและยังลงโทษบริษัทที่ผู้บริหารทำงานไม่ดีอีกด้วย ด้วยการขายหุ้นอันทำให้ราคาหุ้นต่ำลง อย่างไรก็ตามสภาพตลาดที่มีความไวต่อข่าวสารมากเกินไปก็เป็นช่องทางให้บริษัทบางแห่งฉกฉวยผลประโยชน์ได้เช่นกัน เช่นการสร้างข่าวดี ปล่อยข่าวลือเป็นระยะ จึงเป็นหน้าที่สำคัญของผู้ดูแลตลาดทุนที่จะต้องคอยตรวจสอบพฤติกรรมเหล่านี้

2. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการหมุนเวียนผู้สอบบัญชี กับการตอบสนองของราคาหลักทรัพย์

Wu Chun Chi and others (2005) ได้ศึกษาผลของการบังคับให้มีการหมุนเวียนผู้สอบบัญชีกับคุณภาพของงานสอบบัญชี โดยใช้ข้อมูลจากบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ TSEC หรือ GTSM ของประเทศไต้หวัน ในช่วงระหว่างปี 1999 ถึง 2004 จำนวน 553 บริษัท และศึกษาการรับรู้ของนักลงทุนต่อคุณภาพของผู้สอบบัญชีพบว่า การบังคับให้มีการหมุนเวียนผู้สอบบัญชีกับคุณภาพของการสอบบัญชานั้น ผู้บริหารของบริษัทจะมีการบริหารจัดการรายได้ให้เพิ่มขึ้น และลดรายการคงค้าง นักลงทุนจะรับรู้ถึงการหมุนเวียนผู้สอบบัญชีเกี่ยวกับคุณภาพของการสอบบัญชี ซึ่ง การบังคับให้มีการหมุนเวียนผู้สอบบัญชานั้นจะช่วยเพิ่มความเป็นอิสระของผู้สอบบัญชีด้วย และนอกจากงานวิจัยของ WuChun Chi and others, (2005) แล้วล่าสุดยังมีงานวิจัยของต่างประเทศที่มีการศึกษาเกี่ยวกับการรับรู้ของนักลงทุนในคุณภาพของการสอบบัญชีโดยการใช้เกณฑ์ตลาด Market-based ในการวัดผลโดยใช้ต้นทุนของหนี้สินและค่าสัมประสิทธิ์การตอบสนองของกำไรเพิ่มเติม เช่น Ghosh and Mood (2005) ได้ใช้ค่าสัมประสิทธิ์การตอบสนองของกำไร โดยการประมาณจากผลตอบแทนและกำไรเพื่อศึกษาการรับรู้ของนักลงทุนที่มีต่อการหมุนเวียนผู้สอบบัญชี